

Till Ålands lagting

Granskning av Verkstads- och lagerenheten

Innehåll

1. Sammanfattning	2
2. Inledning	3
2.1. Granskningens syfte, omfattning och avgränsning samt metodik.....	3
2.2. Lagstiftning och styrdokument	3
3. Organisation och personal.....	3
4. Verksamheten	5
4.1. Intäkter och budgetöverföringar	7
4.2. Lager och lagerhantering	10
4.3. Trafikbåtar.....	12

1. Sammanfattning

Granskningen av landskapets verkstad och lager omfattar hela enheten. Budgetöverföringar, fakturering samt lagerhantering och -bokföring har ägnats särskild uppmärksamhet. Verksamheten uppfyller verksamhetsmålen. Effektiviteten och ändamålsenligheten kan till vissa delar ifrågasättas, närmast gällande processer och rutiner kring lagerhantering, fakturering och bokföringsordrar.

Följande slutsatser kan lyftas fram:

- Omfattningen av de kapitalkostnader som ska täckas av verksamhetens överskott borde ses över för att fastställa ett rimligt och realistiskt utfall. Nuvarande förfarande framstår som ett arrangemang där det synbara utfallet förefaller vara prioriterat framom verkliga ekonomiska omständigheter.
- Serviceavtalet för vägstationer, färjor och linfärjor borde uppdateras med aktuella enheter och aktuell servicetaxa.
- Serviceavgifterna för linfärjorna borde faktureras på samma sätt som för övriga så att syftet med avtalet uppnås.
- Systemet med överföringar till linfärjor togs i bruk från 2020 när internfakturering ersattes av överföringar. De förfaranden man tog i bruk innebär att intäkterna från arbete med linfärjor bokförs dubbelt. Detta ger en missvisande bild av intäkterna för verkstaden, men har ingen inverkan på landskapets resultat eftersom överföringarna elimineras inför bokslut. Samma gäller för trafikbåtarna, om än i mycket mindre omfattning.
- Transaktioner som medför att för mycket kostnader bokförs hos verkstad och lager har också pågått sedan 2020. På grund av bristande spårbarhet är det tidskrävande och komplicerat att ta fram exakta belopp. En snabb analys tyder på att effekten kan uppgå till åtminstone sexsiffriga belopp. Korrigerande åtgärder bör omedelbart vidtas efter att saken utretts grundligare.
- Det borde tillsättas en arbetsgrupp med en sakkunnig samt medlemmar från finansavdelningen och infrastrukturavdelningen för att ta fram nya rutiner kring fakturering, bokföring och budgetöverföringar samt lagerbokföring.
- De på lagerkontot bokförda inköpen motsvarar inte alltid omsättningstillgångar enligt definitionen i bokförings- eller i näringskattelagen. Inköp som inte utgör omsättningstillgångar ska inte bokföras till lagerkontot.
- Regelbunden lagerinventering bör göras åtminstone en gång per år, företrädesvis till bokslutet.
- Det bokföringsmässiga lagervärdet borde korrigeras så att det överensstämmer med det verkliga lagervärdet.
- Trafiken med trafikbåtarna i landskapets regi härstammar från 1990-talet. Taxorna har varit oförändrade sen dess. Upprätthållande av subventionerad trafik för ändamål som inte har med fast bosättning att göra kan starkt ifrågasättas. I budgeten 2022 föreslås att landskapsregeringen slutar med subventionerade frakter och transporter till fritidsboende vilka istället hänvisas till den privata marknaden.

2. Inledning

2.1. Granskningens syfte, omfattning och avgränsning samt metodik

Syftet med granskningen är att utreda om verkstads- och lagerenhetens verksamhet bedrivs i enlighet med principerna om sparsamhet, effektivitet och ändamålsenlighet.

Granskningen omfattar hela enheten, dock har ledning och administration av linfärjeförarnas arbete samt miljöledningssystemet endast granskats övergripande.

Intervjuer har hållits med verkstadschefen, verkmästare, förman för linfärjeförare, lagerförman samt tjänstemän vid finansavdelningen och infrastrukturavdelningens transportbyrå. Kontroll har gjorts av att styrdokument finns och tillämpas samt att fakturering görs till fastställda avgifter. Budgetöverföringar, fakturering samt lagerhantering och -bokföring har ägnats särskild uppmärksamhet.

2.2. Lagstiftning och styrdokument

- landskapsförordning (1979:6) om färjor
- budget och budgetanvisningar
- landskapets tjänstekollektivavtal
- kollektivavtal mellan Ålands landskapsregering och anställda vid Ålands trafikavdelning JHL 408 r.f.
- arbetsordning infrastrukturavdelningen version 4.1 (gäller från 16.8.2021)
- hamnordning och avgifter för anlåtande av Ålands landskapsregerings hamn i Möckelö, Jomala kommun
- avfallsplan för hamn enligt ÅMHM:s anvisningar
- underhålls- och driftinstruktioner för linfärjorna (ÅLR 2018/1437, 17.12.2020)
- policy för kundservice i färjetrafiken för ombordpersonal (ÅLR 2014/4563, 8.9.2015)
- miljöledningsmanual version 26.6.2017 för miljöledningssystem i enlighet med ISO 14001:2015

3. Organisation och personal

Verkstad och lager är en fristående enhet under transportbyrån vid infrastrukturavdelningen. Verksamheten leds av verkstadschefen. När verkstadschefen har förhinder leds enheten i turordning av verkmästare, byråchef vid transportbyrån och avdelningschefen.

I infrastrukturavdelningens arbetsordning beskrivs ansvarsområdena för verkstadschefen, verkmästaren och förman för linfärjeförare tämligen detaljerat. För övrig personal framgår arbetsuppgifterna på ett allmänt plan av arbetsavtalen.

Enligt tjänstetablåerna för åren 2017 - 2021 finns det två inrättade tjänster och 33 arbetsavtalsförhållanden. Antal årsverken framkommer av tabell 1.

Tabell 1: Tjänster och årsverken

Verkstad och lager	2017	2018	2019	2020	2021
Antal tjänster/arbetsavtalsförhållanden	35	35	35	35	35
Antal årsverken	-	-	34,3	35,5	35,4

Antal årsverken för åren 2017 - 2018 har inte kunnat beräknas eftersom det inte längre är möjligt att skapa rapporter i det tidigare personaladministrativa systemet. Tjänstetablån för 2021 har inte heller erhållits varvid uppgifterna har angetts enligt föregående års tjänstetablåer.

Verkstadschefen och verkmästaren är ordinarie tjänstemän och omfattas av landskapets tjänstekollektivavtal. Övrig personal är i arbetsavtalsförhållande och omfattas av JHL-avtalet mellan Ålands landskapsregering och anställda vid Ålands trafikavdelning. Alla, utom verkstadschefen och verkmästaren, registrerar sin arbetstid i programmet Microsoft Dynamics NAV, vilket är nödvändigt för fakturering av arbetstimmar och uppföljning av interna verkstadstimmar, frånvaro och övertid. Arbetstidsuppföljningen är således tillfredsställande.

I början av 2017 övertog verkstaden driften av de linfärjor som drivs i landskapsregeringens regi, vilka för närvarande är Björkö¹, Embarsund, Seglinge och Töftö. I samband med detta togs en kundpolicy samt underhålls- och driftsinstruktioner fram för mer enhetliga förfaranden för linfärjorna. Under 2020 omvandlades en vakans som linfärjeförare till förman för linfärjeförare. Av budgeten för 2022 framgår att landskapsregeringen ämnar gå in för att driftsprivatsera samtliga linjer, under året inleds förberedelserna för Töftölinjen. På sikt kommer förmansuppgifterna därmed att försvinna, men tjänsteinnehavarens nuvarande uppgifter med miljöledning, underhållsprogrammet och avtalsuppföljning kvarstår.

Antal linfärjeförare uppgår till 19 enligt tjänstetablåerna. På grund av de planerade driftsprivatseringarna har 6 vakanser under en längre period fyllts med korttidsvikariat. Från och med 1.12.2021 är tre av vakanserna besatta med fast anställd personal. Många korttidsanställningar och vikariat under 2021 har ökat den administrativa bördan för både ansvarig löneräknare på finansavdelningen och hos verkstaden eftersom varje vikariat kräver ett eget anställningsavtal. Under 2021 uppgick antal ärenden gällande korttidsanställningar till knappt 70, vilket inte är administrativt hållbart. I november 2021 togs ett förenklat förfarande i bruk genom så kallade 0-avtal, vilket innebär avtal för en period om upp till 6 månader med 0 – 38 veckotimmar, vilka kan tillämpas vid varje enskilt kort vikariat under avtalets giltighetstid.

En tjänst som båtförare är inte tillsatt utan har anlåtats externt på timbasis för ett år i gången för en av trafikbåtarna. Avtalet har förnyats för 2022. Kostnaden belastar budgetmomentet för upphandling sjötrafik och ingår därför inte i beräkningen av årsverken.

På lagret finns en lagerförman och biträdande lagerförman som arbetar 80% samt en vakans som lagerbiträde, vilken har utannonserats i november 2021.

Enligt landskapsregeringens riktlinjer ska sjukfrånvaro meddelas till närmaste förman, växel och frånvarorapportör. Förfaranden för hur sjukfrånvaro ska rapporteras borde tydliggöras

¹ Driftsentreprenad upphandlad 2021 för perioden 1.3.2022-28.2.2025

inom enheten. Sjukfrånvaron för åren 2019 – 2021 har varit hög och beror till största delen på långtidssjukskrivningar.

Tabell 2: Sjukfrånvaro

År	Sjukfrånvaro i arbetsdagar
2019	453
2020	484
2021	474
Totalt	1411

Medarbetarsamtal som enligt landskapsregeringens anvisningar ska hållas årligen och dokumenteras samt följas upp har inte genomförts på många år.

Slutsats:

Enheten borde hålla medarbetarsamtal enligt landskapsregeringens anvisningar.

4. Verksamheten

Verkstaden underhåller landskapets tonnage och vägunderhållets maskinpark samt administrerar linfärjeförarnas arbete. Man servar även allmänna förvaltningen, övriga fristående enheter och externa kunder (i liten omfattning). Enheten tillhandahåller för verksamheten nödvändigt material och reservdelar samt upphandlar och tillhandahåller förbrukningsmaterial som kan nyttjas av hela förvaltningen, kommuner och skolor. Därtill ansvarar enheten för driften av trafikbåtarna Prackan och Tärnan.

Verksamhetsmål:

- hålla en låg timdebitering genom att hålla en personalstyrka anpassad till behovet
- hålla en bra service genom bra planering och vid oförutsedda händelser som haverier ha personal tillgänglig som snabbt kan åtgärda dessa
- hålla en hög kompetensnivå genom att anställa fackmän, erbjuda en bra arbetsplats, behålla personal med lång och gedigen kunskap kvar i anställning
- verksamheten ska vara självfinansierad och därutöver lämna ett nettoöverskott

För utförda arbeten debiteras ett självkostnadspris på 45 euro/timme. Sedan 1995 påförs självkostnadspriset även beräknade kapitalkostnader vilket avspeglas i ett årligt överskottskrav, vilket sedan 1995 har ökat från ca 39 000 till nuvarande 50 000 euro. Av budgeten framgår att kapitalkostnaderna utgörs av kostnader motsvarande avskrivningarna på årsbasis på det kapital som är bundet i verksamheten.

Underhållsarbetet görs i verkstaden på Möckelö och vid reparationskajen i hamnen. Reparationskajen kan användas av utomstående enligt fastslagen hamnordning. Enheten äger verkstadsfastigheten med tillhörande markområden och har således ingen internhyra till Fastighetsverket utan betalar alla fastighetsrelaterade kostnader själv.

Översyner och dockningar utförs av verkstaden, med undantag av dockningar av frigående färjor vilka utförs externt, främst i Finland. Tekniska inspektörerna vid transportbyrån tar fram en årlig översynsplan i samråd med verkstaden, vilket gör det lättare att planera arbetet och förutse behov av extra resurser. Vid haverier finns beredskap genom att tillgänglig verkstadspersonal kan omdisponeras och möjligheten till övertid utnyttjas. För

underhållsarbete och -uppföljning, både vid verkstaden och för respektive ansvarig person ombord på färjorna, används underhållsprogrammet IDEA sba.

Verkstadschefen är budgetansvarig för enheten. Kostnader för drift och underhåll av linfärjor i landskapets regi samt för driften av trafikbåtarna belastar verkstaden, men överförs till budgetmomenten för upphandling linfärjetrafik respektive upphandling sjötrafik. Budgeten för åren 2018 - 2022 framgår av följande tabeller:

Tabell 3: Budget

Verkstad och lager					
BUDGET	2018	2019	2020	2021*	2022
Intäkter	1 922 000	2 225 000	2 338 000	2 363 000	2 500 000
Kostnader	-1 872 000	-2 175 000	-2 248 000	-2 313 000	-2 450 000
Nettoanslag	50 000	50 000	90 000	50 000	50 000
Utfall netto	50 000	55 489	19 770	17 945	-

Verkstad och lager					
INTÄKTER	2018	2019	2020	2021*	2022
Budget	1 922 000	2 225 000	2 338 000	2 363 000	2 500 000
Utfall	2 324 802	2 323 027	2 342 823	2 196 439	-

Verkstad och lager					
KOSTNADER	2018	2019	2020	2021*	2022
Budget	-1 872 000	-2 175 000	-2 248 000	-2 313 000	-2 450 000
Utfall	-2 274 802	-2 267 538	-2 323 053	-2 178 493	-

*: ej slutgiltigt utfall för 2021

Enheten har ett miljöledningssystem som omfattar den landbaserade verksamheten (transportbyrån och Möckelö), skolfartyget Michael Sars, samtliga linfärjor och de frigående färjor som inte har ett eget miljöledningssystem (för närvarande endast Doppingen). Miljöledningssystemet baserar sig på kraven enligt ISO 14001:2015 standarden och ansvarig person för miljöledningssystemet utför även årlig intern auditering av de färjor som ingår i miljöledningssystemet. För certifiering enligt ISO standarden krävs extern auditering av ett ackrediterat organ, vilket entreprenörerna för de frigående färjorna ansvarar för. För linfärjorna planeras en form av extern auditering som inte medger certifiering men som kvalitetsgranskar miljöledningssystemet för dessa.

Högsta ledningen för miljöledningssystemet är avdelningschef och byråchef vid transportbyrån. Miljöledningsansvarig rapporterar till högsta ledningen vid ett årligt möte och i en årlig miljörapport.

Slutsatser:

Verksamhetsmålen är kvalitativa och generella vilket är allmänt förekommande inom förvaltningen. Det går inte bedöma utfall av uppställda verksamhetsmål och därmed effektiviteten i verksamheten. För detta behövs mätbara verksamhetsmål.

Omfattningen av de kapitalkostnader som ska täckas av verksamhetens överskott borde ses över för att fastställa ett rimligt och realistiskt utfall. Nuvarande förfarande framstår som ett arrangemang där det synbara utfallet förefaller vara prioriterat framom verkliga ekonomiska omständigheter.

4.1. Intäkter och budgetöverföringar

Intäkterna kommer från fakturerat verkstadsarbete, serviceavgifter samt hanteringspåslag för lagerhållna varor. Som intäkter syns även budgetöverföringar av kostnader som först bokförts hos verkstad och lager och sedan överförs till det budgetmoment som slutligen ska bära kostnaden.

Intäkter av arbete:

Alla arbetstimmar som ska faktureras registreras i systemet under relevant arbetsorder, vilken skapas av verkmästaren när ett arbete inleds.

På basen av arbetstidsregistreringen för perioden 1.1-31.10.2021 uppgår fakturerbara arbetstimmar till 8 366, vilket motsvarar drygt 376 000 euro i intäkter (övertid och andra ersättningar har ej beaktats). De beräknade arbetstimmarerna för verkstadspersonalen (8 montörer och 2 elektriker) för samma period uppgår till 15 300. Utgående från maximalt antal möjliga timmar för semester, söckenhelger och interna verkstadstimmar (städning, förberedelser, arbete med egna fordon) uppgår beräknade fakturerbara timmar till 9 308 eller 60% av den totala arbetstiden, vilket motsvarar intäkter på 418 000 euro.

I jämförelse med beräkningen för januari till oktober 2021 i tabell i 4 indikerar utfallet att kapacitetsutnyttjandet är tillfredsställande med nuvarande resurser i verkstaden. Vid behov finns det utrymme att minska interna verkstadstimmar till förmån för fakturerbara timmar.

Tabell 4: Jämförelse fakturerbara/interna verkstadstimmar

Period 1.1-31.10.2021	Beräkning		Utfall på basen av registrerad arbetstid	
Arbetstimmar för 10 personer i verkstadsarbete	15 300	100 %	15 300	100,00 %
Varav:				
Frånvaro (semester, söckenhelger)*	2 996	19,6 %	4 404	28,78 %
Interna verkstadstimmar*	2 996	19,6 %	2 531	16,54 %
Fakturerbara timmar	9 308	60,8 %	8 366	54,68 %
Motsvarande intäkter av arbete	418 838		376 448	

*: semester 38 dagar, söckenhelger 9 dgr 2021, interna verkstadstimmar 1 dag/vecka, andelen beaktad för 10 månader

Serviceavgifter:

För frigående färjor, linfärjor och vägunderhållstationer tillämpas ett förenklat förfarande för inköp av varor som inte är lagervaror. Förfarandet baseras på ett serviceavtal från 1998 enligt vilket lagerpåslaget på de inhandlade varorna slopas och istället införs en månatlig serviceavgift för respektive kostnadsställe. Serviceavgiften ska täcka direktupphandling, utkörningar enligt fastställda tidpunkter, hyra för lagerutrymmen för respektive enheter, reservdelsbeställning och hantering. Vid akuta behov kvällstid eller helger debiteras utöver den fastställda månadsavgiften beredskapspeng enligt kollektivavtal.

Intäkter av serviceavgifter uppgår till drygt 41 000/år. Det har skett vissa förändringar i de enheter som omfattas av serviceavtalet samt i serviceavgifterna.

Serviceavgifterna för linfärjorna faktureras inte på samma sätt som för övriga enheter. Verkstad och lager fakturerar sig själva för serviceavgifterna som sedan ingår i budgetöverföringarna till budgetmomentet för linfärjor. Slutresultatet blir att verkstaden inte får någon kostnadstäckning och syftet med avtalet uppfylls inte.

Övriga intäkter:

Intäkter från försäljning av lagervaror består av ett lagerpåslag som bokförs månatligen på basen av en artikelförsäljningslista som fås ur lagerhanteringssystemet.

Vägunderhållsenheten hyr en del av lagerbyggnaden för sin verksamhet. Hyran uppgår till knappt 6 000 euro/månad och faktureras månatligen tillsammans med vägunderhållets serviceavgifter. Det finns inget hyresavtal mellan verkstad och lager och vägunderhållsenheten, faktureringen baserar sig på överenskommelser.

Sporadisk kundfakturering för t.ex. användning av hamnen förekommer, vilket faktureras i enlighet med fastställd hamnavgift i hamnordningen.

Internfakturering har ersatts av budgetöverföringar för att minska den administrativa bördan och effektivisera processerna med interna transaktioner. Möjligheten till internfakturering förutsätter att budgeten uppgjorts i enlighet med separata roller och funktioner för beställare och utförare eller att det i budgeten för respektive budgetmoment framgår att interndebitering tillämpas. För de enheter som ingår i ett system för interndebitering ska enligt budgetanvisningarna uppgöras en skriftlig överenskommelse om de levererade tjänsterna och beräkningsgrunder för debiteringen. Löpande arrangemang bör debiteras månadsvis med en betalningstid som uppgår till högst 30 dagar för att åstadkomma en budgetuppföljning som baseras på aktuella räkenskaper.

Iakttagelser:

Förfarandena vid fakturering och budgetöverföringar mellan olika budgetmoment samt vid bokföring är invecklade och spårbarhet medges inte på ett enkelt och transparent sätt. Följande iakttagelser kan lyftas fram:

1. All fakturering av varor, arbetstid och ersättning för övertid och traktamenten bokförs till lagerkontot.
2. För att endast sålda varor ska ha en effekt på lagerkontot extraheras arbetskostnadernas andel via råbalansen i lagerhanteringssystemet och bokförs som en intäkt.
3. För att endast sålda varor ska ha en effekt på lagerkontot extraheras vinsten på sålda varor via en artikelförsäljningslista och bokförs som en intäkt. Förfarandet har sitt ursprung i budgeten 1994 varvid fastställdes att *påslaget på inköpspriset tar upp som en intäkt medan förändringarna i lagervärdet föres på finansieringsbalansens lagerkonto.*
4. En månatlig transaktion där arbets- och materialkostnader för underhåll och service av linfärjor och trafikbåtar belastar verkstad och lager medför att dubbla kostnader påförs verkstaden.
5. Samma transaktion bokförs även mot lagerkontot vilket medför att lagervärdet i bokföringen felaktigt minskar vilket ger en differens mot lagervärdet i lagerhanteringssystemet.
6. Verkstad och lager bär även andra kostnader för linfärjor och trafikbåtar, bl.a. lönekostnader för linfärjeförare och diverse administrativa kostnader.
7. Alla kostnader för linfärjor och trafikbåtar överförs månatligen till dessa budgetmoment varvid en intäkt uppstår hos verkstaden. Det innebär att intäkter från arbete och materialförsäljning till linfärjor och trafikbåtar bokförs dubbelt eftersom de även ingår i faktureringen som bokförs till lagerkontot enligt punkt 1.

8. Det går inte att härleda enskilda försäljningstransaktioner till intäkterna.

Slutsatser:

Serviceavtalet borde uppdateras med aktuella enheter och aktuell servicetaxa.

Serviceavgifterna för linfärjorna borde faktureras på samma sätt som för övriga så att syftet med avtalet uppnås.

Det förekommer vissa fördröjningar i hanteringen av budgetöverföringarna vilket försvårar budgetuppföljningen. Man bör sträva till att följa tidsrekommendationerna i budgetanvisningarna.

Systemet med överföringar till linfärjor togs i bruk från 2020 när internfakturerings ersattes av överföringar. De förfaranden man tog i bruk innebär att intäkterna från arbete med linfärjor bokförs dubbelt. Detta ger en missvisande bild av intäkterna för verkstaden, men har ingen inverkan på landskapets resultat eftersom överföringarna elimineras inför bokslut. Samma gäller för trafikbåtarna, om än i mycket mindre omfattning.

Transaktioner som medför att för mycket kostnader bokförs hos verkstad och lager har också pågått sedan 2020. På grund av bristande spårbarhet är det tidskrävande och komplicerat att ta fram exakta belopp. En snabb analys tyder på att effekten kan uppgå till åtminstone sexsiffriga belopp. Korrigering åtgärder bör omedelbart vidtas efter att saken utretts grundligare.

Lagerkontot ska enbart användas för lagertransaktioner (inköp och försäljning av varor).

Bokföring av vinst från varuförsäljning baserar sig på förfaranden som togs fram i budgetförslaget 1994. Ändamålsenlighet och riktighet i förfarandena har inte ifrågasatts och förbättringar har inte heller aktualiserats.

Det saknas spårbarhet i de enskilda försäljningstransaktionerna vilket inte uppfyller bokföringslagen 5§ enligt vilken *Bokföringen ska grunda sig på en daterad och systematiskt numrerad eller på motsvarande sätt specificerad verifikation över affärshändelser. Sambandet mellan en affärshändelse, verifikationen och bokföringen måste kunna konstateras utan svårighet.*

Det borde tillsättas en arbetsgrupp med en sakkunnig samt medlemmar från finansavdelningen och infrastrukturavdelningen för att ta fram nya rutiner kring fakturerings, bokföring och budgetöverföringar.

Uppföljning av utfall mot budgeten borde ges mera uppmärksamhet även när budgeten hålls inom ramarna. En god regelbunden intern kontroll skulle kunna identifiera oklarheter och avvikelser i både siffror och processer. Den interna kontrollen behöver utvecklas i detta avseende.

4.2. Lager och lagerhantering

Vid lagret finns en lagerförman och en biträdande lagerförman samt en vakans som lagerarbetare som varit obesatt sedan maj 2021 men utannonserats i november 2021. Till lagerförmannens uppgifter hör lagerhantering och -bokföring, internfakturering och kontering av fakturor. Biträdande lagerförman ansvarar för sammanställning av linfärjeförarnas arbetstimmar och olika statistiska uppgifter. Lagerarbetaren ska bistå lagerförmannen, sköta lagerhantering och kommer att överta uppgifter från biträdande lagerförman p.g.a. pensionsavgång. Det finns en stor risk med att endast en person är fullständigt insatt i lagerhanteringen. Den nya resursen på lagret förväntas minska den risken. Under 2022 kommer benämningen med förman att ändras till den mer rättvisande benämningen lagerarbetare eftersom lagerpersonalen inte har förmansuppgifter.

Lagret tillhandahåller reservdelar och material för verksamheten samt förbrukningsmaterial för hela allmänna förvaltningen, kommuner och skolor. Lagret finansieras med lagerpåslag om 5%, 10% eller 20% och genom tidigare nämnda serviceavgifter. Upphandling av förbrukningsmaterial görs inom ramen för upphandlingar vid Ålands hälso- och sjukvård, medan material för verksamheten, främst reservdelar, oftast görs som direktköp från leverantör, tillverkare eller återförsäljare eftersom det handlar om specifika behov som behövs med kort varsel och rabatterna som fås kan inte erhållas vid upphandling. Kontroll av överensstämmelse med upphandlingsregler har inte ingått i denna granskning.

Till lagervaror hör även brännolja och diesel vilka upphandlas centralt. Upphandlingsavtalet gällande diesel gäller till den 31.12.2022 efter att optionen om förlängning 1 år utnyttjats. Upphandling av brännolja gjordes 2018, avtalet gäller till den 31.12.2022 efter att optionen om 1+1 års förlängning utnyttjats.

Förutom lagerförda varor finns det en stor mängd begagnade reservdelar och tillbehör till landskapets tonnage samt inkuranta eller för verksamheten obehövligen artiklar. Omfattningen och typen av dessa är inte dokumenterad och finns inte upptagna i lagersystemet och eventuellt värde avspeglas således inte.

För lagerhanteringen används sedan hösten 2020 programmet Microsoft Dynamics NAV, därtill finns ett hjälpverktyg i Access för kontering. Alla inköp avsedda för försäljning registreras i lagerhanteringssystemet till inköpspris, med eventuella påslag för omkostnader, och bokförs på lagerkontot. Även inköp som inte är lagervaror bokförs på lagerkontot, bl.a. olika typer av tjänster, arbetstimmar och maskinhyra. Avsikten är att dessa vidarefaktureras till slutlig kostnadsbärare.

Artikelförsäljningslistan som ligger till grund för beräkning av vinsten fås ur lagerhanteringssystemet. Innan den slutliga vinsten kan bokföras krävs manuella korrigeringar i listan för vissa artikelnummer samt eliminering av arbetstimmar som även ingår. Påslagen på varorna är inte heller konstant, de fastställda procentsatserna kan variera för vissa artiklar och behöver räknas om. Manuella korrigeringar innebär merarbete och kan utgöra en risk för misstag och felaktigheter.

Skillnader i lagervärde mellan lagerhanteringssystemet och bokföringen har uppgått till väsentliga belopp de senaste åren och kan inte helt och hållet förklaras med svinn, inkurans eller felvärdering. Sedan 2020 kan en bidragande orsak vara att de arbets- och materialkostnader för linfärjor och trafikbåtar som bärs av verkstaden även bokförs till lagerkontot. Förfarandet innebär att lagervärdet felaktigt minskar i bokföringen.

Tabell 6: Lagervärde

	Lagervärde	Bokföringsvärde	Differens
2017	329 135	124 416	204 719
2018	327 197	88 661	238 536
2019	287 354	87 372	199 982
2020	218 395	132 547	85 848

Årlig inventering av det fysiska lagret för att fastställa värdet har inte gjorts regelbundet. År 2020 gjordes en lagerinventering till ca 90% i samband med ibruktagandet av det nya lagersystemet. Lagstiftningen förutsätter att lagret inventeras åtminstone en gång per år.

Slutsatser:

Begagnade reservdelar och tillbehör för gammalt tonnage borde inventeras för att fastställa omfattningen av dessa. Eventuella inkuranta och för verksamheten obehövligen artiklar borde avyttras.

De på lagerkontot bokförda inköpen motsvarar inte alltid omsättningstillgångar enligt definitionen i bokföringslagen² eller i näringskattelagen³. Inköp som inte utgör omsättningstillgångar ska inte bokföras till lagerkontot, utan förslagsvis som en kostnad på rätt budgetmoment eller på ett separat konto i balansräkningen i väntan på vidarefakturerings till slutlig kostnadsbärare. Effekterna av detta är att:

- lagerkontot i bokföringen inte belastas med kostnader som inte utgör omsättningstillgångar per definition
- uppföljningen av kostnader som ska vidarefaktureras är lättare att härleda om de hålls separat från lagerkontot
- man eliminerar risken för att lagerkontot omfattar kostnader som inte utgör lagervaror och därmed ger en felaktig bild av lagervärdet

Det borde tillsättas en arbetsgrupp med en sakkunnig samt medlemmar från finansavdelningen och infrastrukturavdelningen för att ta fram nya rutiner för förfaranden vid bokföring av lagertransaktioner.

Regelbunden lagerinventering bör göras åtminstone en gång per år, företrädesvis till bokslutet.

Det bokföringsmässiga lagervärdet borde korrigeras så att det överensstämmer med det verkliga lagervärdet.

Lagerhanteringssystemet är relativt nytt och man har rätt att förvänta sig att det kan användas på avsett sätt utan manuella åtgärder. Bristerna borde åtgärdas i samråd med programleverantören.

² Bokföringslag 30.12.1997/1336 4 kapitel 4 §

³ Lag om beskattning av inkomst av näringsverksamhet 24.6.1968/360 10 §

4.3. Trafikbåtar

Systemet med trafikbåtarna härstammar från början av 1990-talet. År 1994 fastställdes beställningsavgifterna som än idag uppgår till 50,45 euro/dag för skärgårdsbor och 109,32 euro/timme för övriga.

Trafikbåten Prackan bemannas av Lumparlands FBK, vilket baserar sig på ett avtal från 1993. Lumparlands FBK betalar ingen hyra för fartyget. Landskapet bär kostnaderna för bunker för framdrift, värme, eventuell elförbrukning vid landanslutning i hamn samt försäkringar. Landskapsregeringen ersätter Lumparlands FBK enligt månatligen redovisade arbetstimmar med 30 euro/timme. För sjöräddningsuppdrag och -övningar utgår ingen ersättning. Transporter utförs mot beställning, fakturering av de utförda transporterna handhas av landskapsregeringen.

Trafiken med m/s Tärnan i den nordvästra skärgården upphandlades för åren 2016 - 2017. Sedan 2018 sköts trafiken av en båtförare på timbasis som tar emot beställningar och skickar underlag till verkstaden för vidarefakturering till beställaren.

Upprätthållande av subventionerad trafik för ändamål som inte har med fast bosättning att göra kan starkt ifrågasättas. I budgeten 2022 föreslås att landskapsregeringen slutar med subventionerade frakter och transporter till fritidsboende vilka istället hänvisas till den privata marknaden.

Mariehamn, den 22 februari 2022

Marika Björkman

revisor